

Některé etické a právní otázky v našem oboru (1)

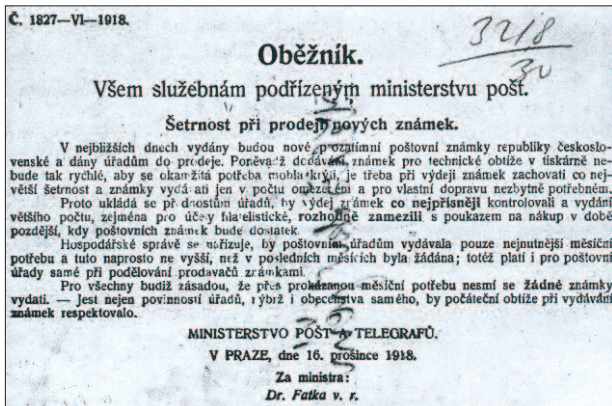
Náš obor, filatelie, samozřejmě nepůsobí ve vzduchoprázdnu – vztahuje se na něj předpisy, psané i nepsané, od příslušných obecně platných právních, po letité zvyky a tradice. Některé jsou jasné - například starozákonní *nepokradeš* (bližnímu svému na burze třeba zásobník) nebo *nepadělaš* (platnou poštovní známku, což zapovídá § 145 Trestního zákoníku). Jiné už tak jasné nejsou - takovým bych se chtěl dnes věnovat, a to ze dvou hledisek: právního a etického.

FRANTIŠEK BENEŠ

Konkrétně mi jde o předměty filatelistického zájmu, jejichž původ je – zaobaleně řečeno – *nejasný*. Máme se jimi zabývat, nebo se od nich štítivě odvrátit? Nejde přitom o okrajovou věc, takový materiál se táhne celou naší československou filatelistickou historií, počínaje rokem 1918, a tvoří nemalou část (ne-li většinu) z množiny jejich nejdražších položek. Postaveny jsou na něm mnohé studijní sbírky i vysoce hodnocené exponáty, které obdivujeme na soutěžních výstavách nejvyššího stupně. Jde o nejrůznější přípravné materiály, zkusmé tisky, patisky, makulaturu, nevydané, nehotové, zvláštní a odlišné úpravy, nepovedené tisky..., prostě to, co nemělo přijít na trh a přesto se na něm vyskytuje. Pocházet mohou z fáze přípravy, schvalování, výroby, kontroly, propagace a vystavnictví, archivace, až po likvidaci vyřazených kusů. Takový materiál se vyskytuje všude na světě, ale u nás v neobvykle velkém počtu a obrovském cenovém rozpětí – od desetikorun po statisíce. Podívejme se na něj tedy blíže, rozdělme jej do skupin podle přepokládaného původu a zkusme dospět k závěrům, jak k němu přistupovat – z hlediska právního a hlediska etického.

Kdy to všechno začalo

Už jsem zmínil, že počátky stavu, kdy je u nás sběratelskou veřejností obecně (ne všach výlučně – výjimky samozřejmě existují) přijímán materiál „nejasného původu“, kladu do roku 1918, po vzniku ČSR, a do let bezprostředně následujících. Tehdy se totiž naši filatelističtí předchůdci odvrátili od známek starorakouských, a pod heslem *300 let jsme trpěli!* se zaměřili na známkovou tvorbu nového státu. To sebou ovšem přineslo značný problém – kompletní sbírka úředně vydaných čs. známek čítala 18. prosince roku 1918 pouhopouhé čtyři exempláře: dvě hodnoty Hradčan a dvě novinové.

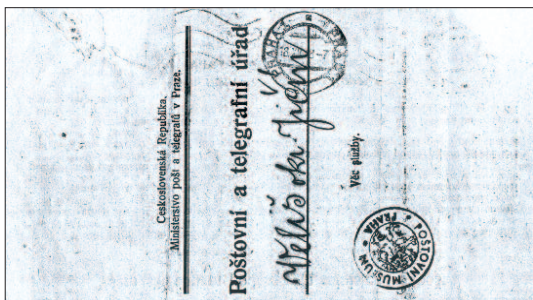

Jejich získání pro sběratele nebylo zpočátku snadné: Známe bylo pro výrobní obtíž málo a ministerstvo pošt a telegrafů 16. prosince 1918 „všem služebnám podřízeným ministerstvu pošt“ rozeslalo oběžník, v němž přednostům poštovních úřadů nařídilo „by výdej známek *co nejprísněji* kontrolovali a vydání většího počtu, zejména pro účely filatelistické, *rozhodně zaměřili s poukazem na nákup v době pozdější, kdy poštovních známek bude dostatek*“.

Filatelie přitom byla u nás už značně rozvinuta, věnovalo se jí mnoho sběratelů, kteří ve svých albech samozřejmě chtěli zaplnit mezeru po odvržené „utlačovatelské minulosti“. A to byla pravá chvíle pro různé podnikavce, kteří pod hesly o poštovní potřebnosti pohodově dodávali rozmanitá „vydání“, od zjevně soukromých (většina takzvaných revolučních přetisků) po údajně poloúřední (skautské, vojenské a některá novinová provizoria).

Ruku k dílu však přiložila i největší sběratelská organizace, Klub českých filatelistů, která využila svých kontaktů na vedoucí představitele nově vzniklé čs. pošty a pro své členy zajistila naprosto nestandardní a do té doby nevídaný materiál z přípravné fáze tisku – pověstnou makulaturu našich prvních emisí (šlo o takový objem, že se zdá nepochybné, že ji pošta musela dát pro tento účel zvlášť vytisknout). A nezůstalo jen u toho, KČF například zakoupil i celý náklad nevydané známky 25 h Hradčany ultramarínová, prosadil dotištění přetisku Vzorec a vyvinul i řadu dalších aktivit, z nichž některé nebyly ani zjevné.

Klubu tím šlo o zvýšení počtu členů, protože uvedený - a jinak nedostupný - materiál distribuoval výhradně jim, dnes ale už víme, že jeho vedoucí představitel sledovali i vlastní zájmy (například předseda KČF Jaroslav Šula zanedlouho veřejně oznámil, že odchází ze spolkového života a stává se filatelistickým ob-

Potvrzují jménem Klubu Českých Filatelistů, že jsem požádal prostřednictvím pana J. Rösslera-Ořovského pány členy bývalého revolučního komitétu /který ve dnech 28. října 1919 prováděl odstraňování německých nápisů, rakouských orlů a emblemů na veřejných budovách, firmách, ve školách a všude jinde, a který si tehdy vytkl také za úkol přetisknouti rakouské poštovní známky československým nápisem a znakem/ aby k čistě f i l a t e l i s t i c k ý m účelům sběratelským, zejména jakožto památku na první dny revoluce opatřil jistý počet rakouských známek s omíci přetisky /první s českým znakem, druhý s československým znakem/ které tento revoluční komitét v prvních dnech revoluce v tiskárně, která mu tehdy k dispozici stála, tisknouti dal a Národnímu výboru i Řídícímu úřadu pošt /k ruce Dra Fatky/ předložil a které do 14. listopadu 1918 bezvadně na poštách k frankování používány byly.

Členové Českého Klubu Filatelistů souhlasí s tím, že jakožto honorář tiskaři, který tyto přetisknutí s omíci originálními štočky provede za každou serií zaplacená byla odměna 10.- K, ježto každá známka musí být sama o sobě přetiskována na ručním lisu, neboť tehdejší rotační rychlo-lis není již k dispozici, mimo to žádné známky v arších k dispozici nejsou, nýbrž pouze něco málo odášených jednotlivých známek. Zavazují se k úplné diskreci.

S veškerou úctou

Ing. Jar. Šula

Praha, 27. 11. 1919.

Dopis předsedy Klubu českých filatelistů Ing. Jaroslava Šuly, v němž otevřeně konstatuje, že první tzv. revoluční přetisky (Mařá a Velký znak) byly zhotoveny „k čistě filatelistickým účelům sběratelským“. Z formulací ve druhém odstavci vyplývá, že Šula popisuje okolnosti dotisku těchto přetisků v lednu roku 1919, protože použitá budoucí čas ohledně práce tiskaře a platby za ní (bez zájmovosti není výše odměny – uvedených 10 K za přetisknutí každé série totiž představovalo nemalý peníz, na dnešní poměry odhadem zhruba 500 Kč!). V době, kdy tento dopis psal, bylo u nás úředně vydáno jen pět poštovních známek, což se filatelistům samozřejmě zdálo málo. Lze předpokládat (a další korespondence to dokazuje), že podobnými zákulisními způsoby se představitelé KČF snažili ovlivňovat poštu a ministerstvo pošt a telegrafů (a další orgány) k větší vydavatelské aktivitě a zejména k nestandardnímu přístupu ke KČF a jeho členům.

chodníkem – a hned začal v inzerátech nabízet právě tento klubem od pošty získaný materiál, samozřejmě v nejdražších variantách).¹⁾

KČF se tedy zachoval podobně jako později SČSF (a jeho předchůdci), který svou členskou základnu zase rozšiřoval pomocí monopolně zvýhodněné distribuce takzvaných vázaných hodnot (obojí se ve své době snad zdálo přínosné, ale v dlouhodobé perspektivě to oboru víc uškodilo, než prospělo).

¹⁾ Dobu po vzniku republiky výstižně popsal V. Nebeský: „Nastávající doba z gruntu mění charakter filatelie, zejména přechodem na specializaci československých známek včetně všemožných opiček, jak se tehdy říkávalo různým specialitkám a zvláštnostem. Mění se však i charakter sběratele, pro něhož, je-li dostatek podnikavý, poštovní známka často ztrácí význam předmětu ušlechtilé sběratelské záliby a stává se obchodní záležitostí, zbožím, objektem spekulace. Problematickému kouzlu peněz neodolala ani řada nových obchodníků s poštovními známkami, rekrutujících se valnou měrou z bývalých filatelistů; signálem k jejich hromadnému nástupu byl zejména nenadálý barevný vodopád starých rakouských známek s novým přetiskem Pošta československá 1919. Chaos vzniklý kolem přetisků už nejen lákal a sváděl, ale přímo vyzýval mnohé vlivné filatelistické funkcionáře, aby byli ve střehu a všemožně si zajišťovali výhody a privilegia vyplývající z jejich funkčního postavení nebo z osobních konexí.“

V nastalé, málo přehledné situaci počátků naší známkové tvorby našli podnikavci cesty, jak od pošty a z tiskárny známek získat různé odlišnosti, které nebyly běžné v prodeji. Monografie (1. díl, s. 164-5) uvádí, že si například v České grafické unii dokázali zajistit ozoubkování archů svých známek, a to druhy a rozměry, které pro danou hodnotu byly použity jen vzácně, nebo dokonce vůbec (pošta tehdy zoubkování zjevně nepovažovala za součást známky jako ceny, ale za pouhé technické opatření usnadňující její oddělování z archu – proto tolerovala soukromé průseky, průpichy a zoubkování, a zřejmě neměla nic proti tomu, když perforace byla provedena na stejných zařízeních, na kterých si ji v ČGU nechávala zhotovovat sama).

Tím vznikla velmi nepřehledná situace, jejíž důsledky pocítujeme dodnes. Takový více než dvacet let, než se podařilo sjednat jakýs takýs úzus, která zoubkování lze považovat za takzvaná přepážková a která už mezi ně nepatří – a to hovoříme jen o těch, která byla bezpochyby zhotovena v ČGU! Z nepřepážkových část tvoří zoubkování tzv. ministerská (podle Monografie byla zhotovena pro archivní účely ministerstva pošt; jsou známa i z přetisků Vzorec a ze zkusmých tisků prvních leteckých a emise SO). Monografie dále uvádí, že dodatečné perforace pro své členy v ČGU nechal zhotovit KČF, a to na archy známek, které předložili, a totéž si zde možná objednali i další zájemci, jako by to

udělali u kterékoliv jiné tiskárny (pokud to tak bylo, šlo by o korektní, byť soukromý postup). Nelze vyloučit, že zoubkování tu bylo zhotovováno i zcela neformálně, obrazně řečeno „za desítku Egyptek“ (tedy tehdy běžných cigaret) strčených obsluze perforátoru. Ve všech třech popsanych případech by samozřejmě šlo o zoubkování neúřední, která však vzhledem k okolnostem bohužel nelze odlišit od úředních.

Obchody s těmito vzácně se vyskytujícími zoubkováními (pocházejícími z ČGU) vzkvétaly, obchodníci je nabízeli, katalogy evidovaly, badatelé zkoumali a publikovali, znalci ověřovali a sběratelé vyhledávali. Už tehdy se ozývaly hlasy, že není možné plést dohromady úřední a neúřední podobu, ovšem byly přehlušeny všeobecným nadšením nad utěšeně se rozrůstajícím počtem variant *našich* nových známek, takže zůstaly oslyšeny.

Stejně, i když méně nápadně, to bylo s následujícím příležitostným vydáním Legionářské, u nějž lze rovněž předpokládat, že část vzácných a takzvaných nouzových variant zoubkování byla zhotovena tímto způsobem. K tomu u obou emisí připočteme nebývale vysoký počet nejruznějších zkusmých tisků, v naprosté většině ve skutečnosti nepotřebných a zhotovených pro sběratele, k nimž se dostaly vesměs pokoutními způsoby, to vše nadšeně přijímané a kupované, a máme tu podobu, z níž vyrostla nezdravá tolerance k materiálům pochybného původu, která nás provází dodnes.

PČ 1919 a kotelna Hlavní pošty v Praze

Filatelisté měli prsty i v prosazení našeho historicky nejrozsáhlejšího vydání, přetisku Pošta československá 1919. Jeho 109 nyní katalogizovaných hodnot bylo skutečnou pohromou, která poznamenala celou naši meziválečnou známkovou produkci, odvrátila od ní mnoho zahraničních zájemců a znechutila nemálo sběratelů i u nás. Problém nebyl ani tak ve velkém rozsahu emise, ale v nerovnoměrných nákladech jejích jednotlivých hodnot, z nichž některé byly zhotoveny v absurdně malém počtu, nižším, než kolik se dochovalo nejslavnější světové rarity, modrého Mauritia.

A to nebylo všechno. Při zhotovování přetisků v tiskárně Haase (která s tím přirozeně neměla žádné zkušenosti) vzniklo velké množství řekněme *zmetků*, které nebyly zahrnuty do nákladu, ale předány poště ke zničení. K tomu mělo dojít v kotelně Hlavní pošty v Praze, ale očividně nedošlo. Hirsch a Franěk to výslovně uvádějí ve své monografii Čs. známky:

Všecker nepodařené a k vydání nezpůsobilé či neurčené tisky měly být ovšem spáleny. Pod kotly ústředního topení hlavní pošty v Praze byly dne 17. dubna 1920 skutečně zničeny jednak zbytky nepotřesených známek rakouských i uherských, jednak část tiskárnou předaných zásob známek s nepodařeným přetiskem a část hodnot nevydaných. Jmenovitá hodnota zničených známek činila K 2,043.340.—. Jisto však je, že nebyly zničeny zdaleka všechny makulaturní tisky a že značnou část jejich zásob již dříve někdo zachránil před zničením a umožnil jejich veřejné rozšíření.

I když šlo nepochybně o krádež, nebyla nikdy vyšetřena (pokud vůbec k nějakému šetření došlo) a známky se ocitly na trhu, kde řada z nich záhy dosáhla vysokých cen, které si drží dodnes. Ministerstvo pošt

Ministerstvo pošt a tel. upustilo od uveřejnění jednotlivých hodnot pro velký počet přetištěných známek a jejich nákladová čísla nebyla sdělena jednak pro nestejnost nákladů, jednak proto, že by některé hodnoty, jichž bylo velmi málo, »byly by se bývaly« staly předmětem daleko vyšší spekulace hned zpočátku, kdy se většina jich do pevných rukou ještě nedostala. Jiným úřadům než k pražské filatel. přepážce nebyly dány pro úsporu ohromné práce, kterou by bylo vyžadováno účelné vytřídění známek různých nákladů. *Úředně nevydaných známek — essays — tohoto vydání vůbec není*, poněvadž všechny hodnoty, ať byly prodávány u filatel. přepážky nebo v hospodářské ústředně do úředního vydání patří bez ohledu na jejich množství. O tom, zda známky vydané státem jsou zbytečnými a očividně toliko pro sběratele určenými, nepřisluší rozhodovati ani sběratelům, kteří i známky, jež za zbytečně považují, náruživě sbírají, ani obchodníkům, kteří v nich nalézají bohatý zdroj příjmů.

a telegrafů pak všemu nasadilo korunu stanoviskem, v němž se snoubí arogance s hloupostí.

I když se zjevně vztahuje jen na známky prodané Hospodářskou ústřednou nebo filatelistickou přepážkou pražské Hlavní pošty, distributoři ukradené makulatury a zmetků jej použili jako argument, jímž legalizovali jejich původ, a mnohé dokonce prosadili do katalogů, kde ze setrvačnosti a tradice setrvávají dodnes. Nyní už je samozřejmě pozdě na vyšetřování, co se vzalo odkud, zda ta či ona odchylka měla původně skončit v kotli, nebo jde o kus přehlédnutý výstupní kontrolou a šťastně zakoupený na poště.

Z právního hlediska je ta dávná krádež už dlouho promlčena, a i kdyby nebyla, je otázkou, jaká komu tehdy vznikla škoda. Poště nanejvýš v nepatrné hodnotě nominálu, a to jen v případě, že by chtěl známku někdo použít k vyplacení zásilky – což zjevně nehrozilo. A filatelistům, kteří je koupili za mnohem vyšší cenu? Těm také ne, protože za podobnou, ne-li ještě vyšší, je zase mohli prodat někomu dalšímu. To je ale pohled právní. Z pohledu etického věc tak jasná není, a dodnes se najdou sběratelé, kteří by tyto kdysi zjevně ukradené známky ze zásadních důvodů prostě nekoupili - a některé raději nesbírají tuhle emisi vůbec, protože otázka, ze kterého „soudku“ vlastně pocházejí, se vztahuje na mnoho jejích položek.²⁾

Přetisky z roku 1920

Po „obchodním úspěchu“ emise PČ 1919 si ti, kdo se na něm přizpůsobili, nalezi tři další přetisková vydání, při kterých – sice v menším rozsahu – věc zopakovali. Šlo o Červený kříž, SO 1920 a první letecké provizorium, s jejich neobvyklou pestrostí zkusmých tisků (z výrobního hlediska nepochybně nepotřebných) a makulatury, nevydaných hodnot, variant, výrobních zmetků apod. Zejména SO je příkladem, že se pošta tehdy ještě nepoučila a připustila, aby se ohromné množství tohoto materiálu dostalo do rukou sběratelů, zčásti prostřednictvím KČF (tomu nasvědčují obchodní inzeráty jeho funkcionářů, např. už zmíněného J. Šuly, v nichž tento materiál nabízejí) a zčásti pokoutně.

²⁾ Ke krádežím v tiskárnách známek docházelo i před rokem 1918. Pověstný je případ, kdy z vídeňské tiskárny byly odcizené materiály dopraveny komínem. Psalo se o tom i u nás, a od té doby se pro podobné zboží vžil označení „komínové“.

Sestava patisků či padělků přetisku Červený kříž 1920 z pozůstalosti znalce R. Gilberta. Na rozdíl od původních tisků jsou provedeny hruběji a detaily jejich kresby jsou slité.

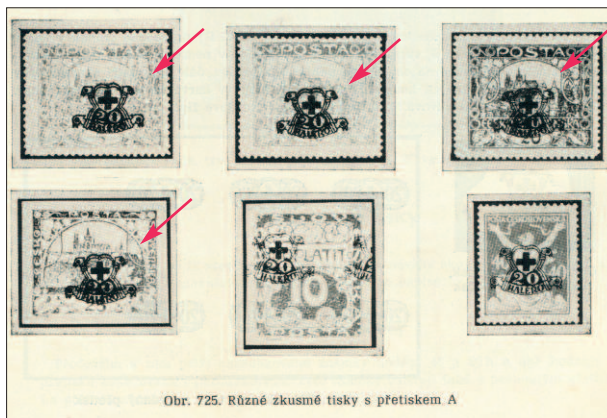
O půlstoletí později se na přetisku Červený kříž navíc zjevně hodlali přizhivit i další podnikavci (ze souvislosti lze soudit, že opět z řad filatelistických funkcionářů). Nějakým způsobem (nejspíš v souvislosti s přípravou 2. dílu Monografie) se jim podařilo vypůjčit z Poštovního muzea tiskové podklady, s jejichž pomocí zhotovili patisky či padělků, které však už nestačili (nebo se neodvážili) uvést ve větší míře na trh. Nakročeno k tomu ale zjevně měli – dosáhli toho, že ve 2. dílu Monografie čs. známek jsou tyto „zkusmé tisky“ popsány, katalogizovány – a některé dokonce vyobrazeny! (s. 394-5). Já jsem se s nimi setkal před lety v pozůstalosti znalce R. Gilberta, který je podle připojené poznámky rozpoznal, což možná přispělo k jejich (dosud?) malému rozšíření.

Obdobná situace nastala i u patisků zkusmých tisků známek emisí Doplatní 1930 a Novinové 1937, o nichž se zmíním dále. V této souvislosti je třeba podotknout, že muzeum není žádná půjčovna, v níž by si mohl kdekdo něco vyžádat. K zápujčkám směřujícím k těmto nekalým činnostem jistě musel přijít souhlas nebo přímo pokyn z nadřízených míst rezortu, a není nejspíš náhodou, že v souvislosti s tím byl později vyšetřován jeden z pracovníků ministerstva spojů. Svůj díl viny ale měl i tehdejší ŠČSF, jehož všichni zúčastnění byli funkcionáři, což věc do jisté míry zaštitilo.

Výřez ze stran 394 a 395 druhého dílu Monografie čs. známek, kde jsou v tabulce jako pravé uvedeny patisky nebo padělků několika hodnot (pravé nejsou dosud známy a zřejmě ani neexistují), a čtyři z nich jsou zde i vyobrazeny (označili jsme je červenou šípkou).

Tab. 70. Přehled zkusmých tisků (přetisků) na známkách různých vydání

Emise	hodnota	druh přetisku	
Hradčany	3 h červeně fialová	A – červený černý	C – černý
	5 h světle zelená	A – červený černý	C – červený
	25 h modrá	A – černý	
	30 h žlutě olivová	A – červený	C – červený
	40 h oranžově červená	A – červený	C – červený
	80 h žlutě oranžová	A – červený	C – červený
zoubkované	1 h tmavohnědá	A – černý	C – červený
	5 h modrozelená *	A – černý	
	10 h žlutozelená	A – černý	
	20 h karmínově červená	A – černý	

Obr. 725. Různé zkusmé tisky s přetiskem A

Ředitelé Unie a „jejich“ zkusmé tisky

Ve Filatelii 7/2012 jsem popsal nečekaný nález dosud prakticky neznámých zkusmých tisků z pozůstalosti Otakara Vrbovce, někdejšího ředitele tiskárny Česká grafická Unie, v níž byla zhotovena většina našich meziválečných známek.

Z odborného hlediska jde nepochybně o pravý materiál, který obohatil naše poznání. Z hlediska právního si ale musíme klást otázku: Měl O. Vrbovec právo si tyto zkusmé tisky z tiskárny odnést a ponechat ve svém majetku? Dnes to už asi bezpečně nezjistíme – takže musíme připustit možnost, že takové právo měl (v té době šlo o běžný tiskařský materiál, z hlediska ČGU v postatě bezcenný), současně ale není vyloučeno, že takové právo neměl (i když zde byl ředitelem), tyto materiály měly zůstat v archivu podniku, nebo měly být předány poště či jejímu muzeu, nebo skartovány. Pro ilustraci na chvíli připustme, že to tak bylo – pak by šlo vlastně o krádež nebo spíše zpronevěru, byť vzniklá škoda byla zjevně nepatrná. O. Vrbovec je už více než šest desítek let mrtev a z právního hlediska je věc dávno promlčena (pokud vůbec k něčemu protiprávnímu došlo). Jiná otázka je ale pohled etický...

Nejde ale o jediný případ, kdy si ředitel ČGU (ze souvislosti vyplývá, že jiný, než O. Vrbovec – v tiskárně se jich vystřídalo v průběhu doby více) ponechal vzácné zkusmé tisky známek. Svědčí o tom dopis autora prvního dílu Monografie čs. známek, Františka Kubáta. Vlastnoruční sdělení jsem našel v pozůstalosti významného českého sběratele, který se na Kubáta

obrátil s odbornými dotazy v rámci přípravy své publikace, a díky jeho odpovědi se nyní můžeme seznámit se zajímavou a nečekanou skutečností.

„Vážený příteli! Budu velmi potěšen pakliže něco z mého sdělení poslouží Vaší potřebě. Povšechně zaslouží zmínky, že moje monografie o Hradčanech 1918/21 byla založena na dokladové sbírce o 10ti albech s něco přes 1200 listy, jež obsahovala vše co o věci bylo napsáno až na 2 kusy, vyobr. č. 108 a protichůdný tisk hodnoty 200 jež vlastnil John Volek z Chicaga. Uveřejnil je ve své brožůrce, 40 str za 3 \$, a dovezl mi je obě ukázat o světové výstavě 1968 – poznali a domluvili jsme se o tom o výstavě v r. 1962. První získal ji vedle dubletních kusů jako jediný, byl vytažen z sbírky onehdejšího ředitele Unie – pohřichu jsem jeho jméno přešel a právem by patřilo do Monografie. Tato sbírka stavěná zpočátku pravděpodobně pro služební potřebu se mně nakonec dostala z držení býv. pražského obchodníka Vozába do vlastnictví za odborné asistence Dra Bíska.

To vysvětluje, že mnoho mých dokladových kusů byly naprosté unikáty, které proto museum nemůže mít a dále jistotu, že jmenovaný ředitel v tomto souboru hlídal a shromáždil vše, co se tehdy vyskytlo a že vše, co se ukáže porůznu může být jen a jen levota.

Moje doklady k vyobr. č. 101 a 102 byly **tiskové náčrty** a jako takové **jediné** (to mimochodem potvrzuje můj závěr ve F8/2014 a závěr M. Vrby ve F12/2014, že další dvě předložené kresby s motivem Hradčan jsou padělký ke škodě sběratelů – pozn. FB). Stejnou povahu mají **perokresby** – hrubá autorova (vyob 104) a podrobnější tiskárenského kresliče (vyob č 105), východisko k výrobě. Pokusných tisků (vyob 107, 108) mohlo být i více ale rozhodně ne mnoho – ale z ředitelovy sestavy zůstal první mně, druhý jak už jsem vysvětlil mi vyplil přítel z USA. Stejného původu jsou doklady k vyobr 115, 116, 119, těch však už bylo pořízeno povícero, protože jsem je sám měl nebo viděl vícekrát. Totéž platí o dokladech č. 69, 170, které jsem dokonce sám odštíhoval z pásů (Kratina). Doklad č 178 jsem podruhé neviděl.

Celou svou sbírku a tím vše o čem byla řeč, jsem prodal p. Šimčákovi z Kroměříže. Ten se později autem zabíjí a s věcmi „úřadoval“ jeho syn, Viděl jsem části mé sbírky u pražského Chvály a semilského Pytlíka (blok ze str 74 a výstřížek k vyobr č 258). Něco z č. 115-116 by měla mít vdova po Ed. Heroutovi, místopředsedovi Svazu, které jsem přenechal celou sadu svých dublet. ... Mnoho z těchto věcí do své smrti měl Zd. Kvasnička. ... Všichni jmenovaní – jejich následníci – by Vám mohli ve věci prospět.

Doufám, že Vás má zpráva uspokojí a doufám, že svého času pošlete kousek svého díla. S přátelským pozdravem Váš Kubát“

Dopis obsahuje řadu informací, pro náš dnešní článek je zajímavá především jedna - F. Kubát jako autor konstatuje, že jeho práce vychází ze sbírky zkusmých tisků a dalších dokladů přípravy výroby a tisku, kterou shromáždil nejmenovaný ředitel České grafické Unie, a o které říká doslova: „Tato sbírka stavěná zpočátku pravděpodobně **pro služební po-**

třebu se mně nakonec dostala z držení býv. pražského obchodníka Vozába do vlastnictví za odborné asistence Dra Bíska.“ Jinými slovy – slavné Kubátovy Hradčany, sloup a pýcha naší poválečné filatelistické literatury, byly vytvořeny na základě souboru, který zřejmě na svém pracovišti odcizil či zpronevřil bývalý ředitel tiskárny známek...

Tady už se nedá říci, díky za to, vždyť bez toho by Kubát svou práci nemohl zpracovat. Naopak, je to pouhá náhoda, že soubor dostal do rukou právě on, zrovna tak jej mohl „býv. pražský obchodník Vozáb“ rozprodat v detailu, každý kus jinému sběrateli, a tím by tyto nenahraditelné materiály, „naprosté unikáty, které proto museum nemůže mít“, byly pro souvislé studium ztraceny.

Stejně jako v předchozím případě ani tady nemůžeme vyloučit, že si Kubátem nejmenovaný ředitel ČGU odnesl soubor legálně, se souhlasem jeho skutečných vlastníků, tedy majitelů tiskárny, nebo se souhlasem pošty, nebo že si jej od nich koupil – ale jeví se mi to jen jako možnost spíše teoretická (samozřejmě je možné se pokusit vypátrat něco v archívech). I tady platí, že věc je jistě dávno promlčena (pokud bylo co promlčovat), ale podle mého názoru měl mít soubor šťastnější konec – poprávu měl skončit v Poštovním muzeu, kde by k němu měli přístup všichni badatelé.

O obou případech se zmiňuji proto, že uvedené zkumné tisky jsou jen pověstnou špičkou ledovce. Podobného, byť většinou ne tak vzácného materiálu z přelomu druhého a třetího desetiletí existuje velké množství, skoro vždy přítom bez jakéhokoliv průkazu původu. Přesto jej sběratelé, badatelé, znalci, obchodníci a publicisté od počátku přijímali – a dodnes přijímají – jako něco normálního a dokonce vítaného, a jen málokdo se pozastavil nad tím, že může jít (a v mnoha případech zřejmě dokonce jde a musí jít) o věci odcizené nebo zpronevřené ve výrobě, při schvalování, archivaci či skartaci.

„Zlatá léta“ 1918 - 23

Už zmíněné odvržení bezmála sedmi desetiletí známkové tvorby a poštovní historie na našem území (1850 – 1918) připravilo zdejší sběratele o údobí klasiky, s jejími přirozenými vzácnostmi a rozsáhlými možnostmi specializace. V tak filatelisticky rozvinutém prostředí, jaké po konci Velké války u nás bylo, to vedlo k jejímu nahrazení až přepjatým soustředěním se na nové československé emise, na jejichž sbírání se uplatňovaly metody hodící se pro materiál o půlstoletí starší. Ne nadarmo tehdy vzniklo dodnes slychané rčení - *Hradčany jsou naše klasika!* Zatímco však první starorakouské emise vyšly v předfilatelistickém období a pro sběratele představovaly výrobně i poštovně uzavřený časový úsek s konečnou množinou existujícího materiálu (do jehož tvorby nemohli zasáhnout), u nových čs. emisí tomu bylo jinak. Ty právě vznikaly a byly používány, což sběratelům umožňovalo, aby tento materiál přizpůsobovali svým potřebám a zvyklostem, jak se vyvinuly v předchozích obdobích. Snadno si to představíme, vzpomeneme-li si na články Jaroslava Ježka, který ve Filatelii před lety s laskavým humorem

uvažoval, co by dělal, kdyby žil v roce 1850 a měl dnešní znalosti – které vzácné známky by si obstaral a jaké úžasné frankatury zhotovil.

A teď si představte, že v nově vzniklém státě, bez tradice vydávání známek, jsou tisíce a tisíce sběratelů připravených absorbovat do svých alb prakticky cokoli, co souvisí s československou známkovou tvorbou. Známe bylo dosud vydáno málo (odmyslíme-li si emisi PČ 1919, o kterou se řada sběratelů kvůli skandálnímu okolnostem její distribuce příliš nezajímala), a tak se zájem soustředil na materiály, které se na poště koupit nedaly – a těmi byly právě zkumné tisky, makulatura a nejrůznější výrobní vady. Mnohé z toho nevzniklo jako přirozená součást výroby, ale bylo zhotoveno doslova pro filatelisty. Jak jsme si už ukázali, část této produkce obstaral pro své členy od pošty Klub českých filatelistů, a část se na trh dostala nekalými způsoby. Ovšem v atmosféře, kterou právě KČF pomáhal vytvořit, se dalo těžko rozeznat, co odkud pochází, a tak se za správné a legální považovalo všechno. K tomuto stavu přispěla i pošta, jednak nestandardními odprodeji materiálů KČF, a jednak nedostatečnou a možná i neexistující kontrolou některých částí přípravy výroby, jejího průběhu a pak distribuce a skartace, a nedostatečným smluvním zabezpečením výrobních operací. Na tom měla jistě podíl počáteční nezkušenost, ale opomenout nemůžeme ani vliv filatelistických činovníků, z nichž někteří působili i uvnitř poštovního aparátu (nejznámějším byl J. Lešetický).

Kde je poptávka, tam se vždycky objeví i nabídka, a tak lze odhadovat, že na zaplňování filatelistických alb „specialitami“ se tehdy podílel, kdo mohl – úředníky na vedení pošty počínaje, přes autory a grafiky, tiskaře a další výrobní pracovníky, po ty, kdo měli na starosti likvidaci zmetků (a samozřejmě i zmínění vlivní nebo „šikovní“ filatelisté a filatelističtí obchodníci). Mnohé z takto získaných zajímavostí přitom putovaly přímo ke sběratelům, takže se o nich veřejnost ani nedozvěděla. Trvalo poměrně dlouho, než díky výstavám a přirozené cirkulaci materiálu mezi filatelisty mohl vzniknout úplnější obrázek, co všechno se tehdy dostalo do soukromých rukou. Samozřejmě tu od počátku byly velké rozdíly v koupěschopnosti – obyčejní sběratelé byli rádi, když si mohli od KČF obstarat partii makulatury, solventnější zájemci páslí po zkumných tiscích z původních předloh či po nevydaných nezoubkovaných nebo jen částečně zoubkovaných známkách, ti opravdu bohatí si to všechno mohli dovolit třeba v celých arších. Všichni se tak – třeba i nevědomky – podíleli na tvorbě nového, mnohem „benevolentnějšího“ povědomí o tom, co je správné a přípustné zařadit do sbírky. Z tohoto přístupu jsme se nevymanili dodnes. Pořád platí postřeh Karla Čapka o sběratelích, kteří ve svém oboru uplatňují jiná morální měřítka, než v běžném životě.

S ukončením éry knihtisku se situace změnila. Pošta se poučila z předchozích chyb, zpřísnila se výstupní kontrola, některé pokoutní distribuční kanály se uzavřely. Objevily se však jiné, protože poptávka ze strany filatelistů trvala - a trvá vlastně dodnes.

POKRAČOVÁNÍ